

Jie pamerks Jį mirti, atiduos pagonims tyčiotis, nukryžiuos, bet trečią dieną Jis prisikels /Mato 20,19/

2019 m. balandis Vilniaus ev. reformatų parapijos tarybos informacinis leidinys **Nr. 4 (199)**

Leidžiamas nuo 1998 m. lapkričio mėn. ISSN 2029-512X (internete ISSN 2424-4341)

KRISTUS PRISIKĖLĖ! DŽIAUKIMĖS VISI! PASIEKTA GOLGOTOJ PERGALĖ DIDI!

Velykų šviesa

Visą savo gyvenimą norime su-
pratimo, pagarbos, paguodos, švel-
numo, užuojautos, paramos, ištiki-
mybės. Kitaip sakant, visą gyvenimą
mes trokštame meilės. Jos vieninte-
lės niekada nebūna per daug. Mei-
lė yra gyvenimo šviesa. Evangelija
sako:

*Niekas neturi didesnės meilės
kaip tas, kuris savo gyvybę už drau-
gus atiduoda* /Jono 15,13/.

Jėzus savo gyvybę atidavė už nu-
sidėjėlius, t. y. ir už mus. Tai stebė-
tinės meilės darbas, nes jos šviesa

nepasibaigė ant kryžiaus, nepasibai-
gė su Jėzaus amžininkų mirtimi, ne-
pasibaigė prieš du tūkstančius metų,
bet tęsiasi iki šiol. Jaučiame Jėzaus
meilės neblėstančią jėgą, nes ir mes
esame Jėzaus meilės amžininkai.
Su dėkingumu švenčiame Kristaus
Velykų pergalę. Tik Jo dėka galime
sakyti ir širdyje – lyg tie pavasarį su-
grįžę paukšteliai – vis kartoti meilės
išpažinimą:

*Mano vienintelė paguoda yra
tai, kad aš kūnu ir siela, gyvenant ar
mirštant, ne pats sau priklausau, bet*

*esu mano ištikimojo Išganyto Jėzaus
Kristaus nuosavybė, kuris savo bran-
giu krauju visas mano nuodėmes to-
bulai apmokėjo bei išvadavo mane iš
visos velnio galybės...*– Heidelbergo
katekizmas.

Mieli krikščionys, evangelikai
reformatai, sveikinu jus su VELYKŲ
ŠVENTE!

**Gen. superintendentas
kun. Tomas Šernas**

EUCHARISTIJA

Stebėdamas gamtą, pažindamas Kūrinių, Dievo žmogus šlovina Kūrėją ir savo Gelbėtoją Jėzų Kristų, ypatingai gerbia Sandorą To, kuris nėra žmogus, bet *naikinanti ugnis* arba galybių galybė iš aukštybių, su mirtingu žmogumi, šios *žemės kirminu*. Ir tą Sandorą sudaro Dievas, nepaisydamas žmogaus širdies kietumo, pats įgalina savo Sandoros antrąją pusę tapti nelygiu, bet partneriu šios regimos ir neregimos Visatos egzistencijoje. Naujajai, t. y. Jėzaus Kristaus, regimai Sandorai patvirtinti nuodėmėje puolusiai žmonijai Dievas palieka du regimus ženklus: Krikštą ir Viešpaties vakarienę. Abu šie ženklai yra privalomi krikščioniui ir nėra žmogaus geros valios ar noro reikalas, bet paties Sandoros steigėjo – Dievo valios aktas. Tai Įstatymas, kurio nepaisymas, ignoravimas ar netinkamas vykdymas garantuotai užtikrina skaudžias pasekmes Sandoros adresatui – žmogui. Krikščionis, vengiantis Viešpaties vakarienės, jau nusižengia Sandoros įstatymui ir vertai patiria savo nuodėmių pasekmes. Krikštas – vienkartinis, daugiau tam pačiam asmeniui nebekartojamas ženklas. Viešpaties vakarienė – daugkartinis ženklas: *kiek kartų gersite...* (1 Kor 11,25). Abu šie šventi, regimi ženklai nuosekliai yra išaiškinti svarbiausiose Lietuvos evangelikų reformatų išpažinimo raštuose: Mažajame

arba Vilniaus/Kėdainių katekizme (1581/1653), Antrajame šveicariškame išpažinime (toliau - AŠI, XXI skyrius *Apie šventąją Viešpaties vakarienę*) ir Heidelbergo katekizme (1563). Šiandien šie išpažinimo raštai lietuvių kalba yra lengvai prieinami spaudinyje ar elektroninėje erdvėje. Šio rašinio tikslas – atkreipti dėmesį į Viešpaties vakarienės šventimo praktiką arba tradiciją Lietuvos evangelikų reformatų Bažnyčioje.

Viešpaties vakarienė, kuri vadinama dar ir Viešpaties Eucharistija (AŠI XXI,1) yra krikščionių iškilių padėkos atsakas už Viešpaties Jėzaus Kristaus auką, Jo vienintelę, tobulą savo išrinktų žmonių sielų atpirkimo auką. Kitaip pasakius – vienatines ir tikras šventas Mišias ant Golgotos kalno. Ten kartą ir visiems laikams buvo paaukotas Dievo Avinėlis už pasaulio nuodėmę. Ši auka priimama nuoširdžiu tikėjimu ir paklusnumu Dievo Žodžiui, mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus Evangelijai. Eucharistija – padėka ir tos aukos pagarbus priminimas ir kiekvienas šios Vakarienės dalyvis – aukos liudininkas ir Dievo išganingo veikimo dalyvis. Lietuvos evangelikai reformatai laikosi Heidelbergo katekizmo nuostatos, kad prie Viešpaties stalo, priimti Viešpaties vakarienės sakramentą gali tie, kurie bodisi savimi dėl savo nuodėmių, tačiau tiki, kad jos jiems

atleistos [...] trokšta vis labiau tvirtėti tikėjimu ir pasitaisyti gyvenimu (HK 81 kl.) O tie, kurie savo tikėjimo išpažinimu ir gyvenimu liudija savo bedievybę, netikėjamą Bažnyčios teisėtai pašauktais tarnais, turi būti perspėti bei nuo sakramento sulaikyti. Kitaip sakant, Bažnyčia yra įpareigota naudoti *Dangaus karalystės raktus*. Kaip tai yra daroma, mokina Šventasis Raštas (Mt 16,18-19 ir 18,15-18) ir praktiškai išdėstoma Bažnyčios liturginėje knygoje *Gdansko agendoje* (1637m., *Forma usługowania wieczną Panską*, p.78) Joje nurodoma, kad apie Viešpaties vakarienę būtų paskelbta bažnyčioje prieš kelias savaites tam, kad žmogus turėtų laiko pats save ištirti (1 Kor 11, 27). Tai daroma tikėjime, pagal apaštalų mokymą bei Bažnyčios daktarų pamokymus, t. y. imami pamokymai iš ankstyvosios Bažnyčios patirties. Konkrečiai nurodoma į Teofilakto tekstą, kuriame sakoma, kad savo sąžinę turi pats asmuo supurtyti atgailos malda, ir ne tik ruošdamasis Viešpaties vakarienei, bet kiekvieną dieną. Turi savarankiškai mokėti išpažinti savo nuodėmes prieš Dievą. Turi suvokti šio sakramento prasmę ir atsakomybę prieš savo Viešpatį Dievą. Yra ne vienas būdas, kaip tai atlikti, bet vienas geriausias – pažvelgti į savo sielos veidrodį: Dekalogą (Iš 20, 3-17). To praktišką pamokinimą turime Stanislovo Dagilio redaguotame evangelikų reformatų giesmyne, skyriuje *Suma arba Prakilniausios krikščionių mokslo ir pamaldų dalis, Prisitaismymas prie Komunijos, Ištyrimas paties savęs (Giesmynas su maldų priedu Lietuvos evangel.-reformatų parapijų vartojimui, 1917, Petrapilis)*. Kitaip pasakius, evangelikas reformatas turi mokėti atlikti savo nuodėmių išpažintį Dievui savarankiškai. Šventasis Raštas mokina, kad krikščionys mokėtų padėti vieni kitiems ir nuodėmės būtų išpažįstamos vieni kitiems (Jok 5,16). Taigi, visi subrendę krikščionys turi pareigą tiek išpažinties išklauso, tiek išpažinties paslapties išsaugojimo ir maldos už artimą – nusidėjėlių. Yra tokių atvejų, kai nusidėjusio nuodėmė kartojasi, jam reikia kito – subrendusio – krikščionies pagalbos: tikėjimo ir vilties pastiprinimo.

► *Gdansko agendoje* minimas Augustino mokymas, kad komunikantas ne tik turi suvokti savo kaltes ir sakramento prasmę – ką jis reiškia, bet tai, jog, matydamas sakramento ženklus – duoną ir taurę, tikėjimu priimtų tai, ko akys nemato – Kristaus Kūną ir Kraują ir dvasinę dovaną, kuri per tuos regimus ženklus gaunama. Taip pat *Gdansko agendoje* mokoma, kad Komunijai būtų ruošiamasi ne tik vidujai, bet ir kūniškai, todėl išlaikomas asmeninis pasninkas, pasirenkamas komunikanto laisva valia. Malda, pamaldos prieš Viešpaties vakarienę yra būtinos, kad vertai pasiruoštų jai. Cituojamas Bažnyčios daktaras Chrizostomas, kuris mokina pasninkauti prieš Komuniją tam, kad krikščionis būtų vertas priimti sakramentą. Pasninkauti verta ir po Komunijos, kad vertai gyventų, nešiodamas šį ženklą savyje. Būtent, *Gdansko agendoje* yra nurodymas, o vėliau ne kartą kartojamas ir Lietuvos evangelikų reformatų Sinodo aktuose, kad komunikantų vardai prieš eucharistines pamaldas būtų surašyti į bažnytines komunikantų metrikas. Ši XVII a. evangelikų reformatų liturgijos knyga mini, kad prie Viešpaties stalo prieitų dvasininko ar jam talkinančio bažnyčios tarno palaiminti tikintieji.

Šiandien, prabėgus beveik keturiems šimtmečiams, Lietuvos evangelikų reformatų praktika iš esmės nėra nutolusi nuo *Gdansko agendoje* išspausdintų nuorodų. Iš anksto yra skelbiama apie artėjančias eucharistines pamaldas, jog bus švenčiama Viešpaties vakarienė. Biržuose, o ir daugelyje kitų Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčių, yra susiformavusi nerašyta taisyklė – švęsti Viešpaties vakarienę pirmąjį Advento sekmadienį, Kalėdų vakaro (Vigilijos) bei Kalėdų pamaldose, pirmą Gavėnios sekmadienį, Verbų sekmadienį, Didįjį Ketvirtadienį, Didįjį Penktadienį, Velykų, Šeštinių, Sekminių ir Šv. Trejybės pamaldose. Iškylmingomis, t. y. eucharistinėmis, pamaldomis įprasta užbaigti Lietuvos ev. reformatų Sinodo eilinio suvažiavimo pamaldas, metų pabaigos, rudens Derliaus Padėkos

Pamaldos Vilniaus Krikščioniškame darželyje

pamaldas. Dvasininkams suteikiama laisvė ir dažniau pakviesti tikinčiuosius prie Komunijos stalo, tačiau jie turi iš anksto paskelbti apie tai bendruomenei, kad tikintieji būtų pasiruošę. Viešpaties vakarienė nebūtinai yra švenčiama bažnyčios pastate. Kunigas gali laikyti eucharistines pamaldas lankydamas ligonius, lankydamasis kaimo vietovėse, namuose, kur susirenka daugiau komunikantų, lankydamas vyresnius parapijiečius, kurie dėl sveikatos problemų jau nebepajėgia lankyti bažnyčios. Svarbu, kad eucharistines pamaldas laikytų teisėtai pašauktas (ordinuotas) dvasininkas – kunigas. Išimtiniais atvejais Sinodas švęsti Viešpaties vakarienę suteikia teisę diakonams ar katechetams. Kunigui duoną ir vyną gali padėti dalinti ne tik dvasininkai, bet ir kiti bažnyčios pašaukti ir apmokyti tarnautojai: lektoriai, katechetai, diakonai, seniūnai ar vyresnieji.

Lietuvos evangelikai reformatai savo parapijose išlaiko komunikantų surašymą prieš pamaldas. Įprasta, kad komunikantai, užsirašydami Komunijai, aukoja. Todėl surašymo vietoje yra padėta aukų surinkimo skrynelė. Po surašymo surinktas aukas bažnyčios tarnautojai suregistruoja bažnyčios surinktų aukų knygoje. Daugelis, ruošdamiesi Komunijai, laikosi pasninko, tai yra Komuniją priima *nevalgę*. Visada primenama, jog pasninkas nėra sąlyga, bet naudinga priemonė Komunijai priimti, kad daug svarbesnis yra dvasinis pasiruošimas nei tuščias skrandis...

Bažnyčios teisėje Viešpaties vakarienė turi dar vieną labai svarbų aspektą – bendruomenės narystės. Visiems evangelikams reformatams yra savaime suprantama, jog Konfirmacijos metu patvirtintas evangelinis tikėjimas atveria kelią prie Viešpaties vakarienės. Konfirmacijos metu yra švenčiamos eucharistinės pamaldos ir visa bendruomenė su naujais suaugusiais Bažnyčios nariais dalyvauja Viešpaties vakarienėje. Bet dažnai yra pamirštama, kad kiekvienas bendruomenės suaugęs narys privalo dalyvauti kiekvienose eucharistinėse pamaldose, ir tokių pamaldų vengimas yra laikomas vengimu išpažinti nuodėmes. Tai lygu jas pateisinti, ir Bažnyčios tarnai turi susirūpinti tomis sielomis, kurių per metus nebesutinka Viešpaties stalo bendrystėje. Po kelių metų tokie nariai turi būti pašalinami iš eucharistinės bendrystės ir, norėdami vėl eiti prie Viešpaties stalo, turėtų pakartoti Konfirmacijos priesaiką. Iš esmės, Eucharistijos ignoravimas yra tapatus bažnytinei ekskomunijos bausmei, kuomet ne pats, bet Sinodas atskiria neatgailaujantį nusidėjėlį nuo Viešpaties stalo, tuo pačiu suspenduoja jo narystę Bažnyčioje.

Šių surašymo, aukojimo ir pasninko tradicijų nebeteri daugelis Europos ir JAV evangelikų. Pasigirsta balsų, ar ir mes, Lietuvos evangelikai reformatai, neturėtume šių tradicijų atmesti, nes jau kiti laikai, kitur jau to nebesilaikoma arba tiesiogiai ši tradicija nėra pagrįsta Šventame Rašte. Bažnyčia yra laisva pasirink-

ti formą ar būdą, kaip įvykdyti biblinį reikalavimą – vertai priimti Viešpaties vakarienos sakramentą. Tačiau ji tai turi daryti laikydamasi biblinės nuostatos – Dievas yra ne sumaišties, bet tvarkos Dievas (1 Kor 14,33) ir Jam pašlovinti skirtuose namuose – bažnyčioje ir Jo bendruomenėje – ta tvarka išlaikoma per bažnytinės teisės reikalavimus, kurie yra ir rašytinė tos ar kitos nacionalinės Bažnyčios tradicija. Nesusipažinus su ja, jos atsiradimo priežastimis, tikslais, rizikuojama

atleisti vadžias ir palikti Dievo žmogų saviugdai. Deja, paskutinio šimtmčio evangelikų patirtis liudija, kad su neatsakinga tradicijų kaita, kinta paties Šventojo Rašto suvokimas, pagarba Jam ir Jo mokymui. Ir iš kitos pusės, tradicijų laikymasis nesuvokiant jų tikslų, priveda prie Dievo Žodžio autoriteto atmetimo bei stabmeldystės. Viešpaties vakarienė nėra tradicija, bet Dievo Sandoros Įstatymas Jo pašauktiems žmonėms. Be Dievo Žodžio ir tikėjimo Jį priimančios sielos, be tinka-

mai priimtoms formos pasiruošiant, švenčiant ar po šventimo pamirštant *Kieno* ir koku ženklu esti regimai ir viešai paženklinta komunikanto siela, rizikuojama patirti skaudžias pasekmes savo tolimesniame gyvenime. Viešpaties Eucharistija niekada nepraranda savo gydančios galios atgailaujančiam nusidėjėliui, kaip ir gali lemti pražūtį lengvabūdiams, puikybėje paskendusios sieloms.

Kun. Rimas Mikalauskas

Viešasis pasninkas

Iš dr. Arūno Baublio *Lietuvos Evangelikų reformatų*
BAŽ NYČIOS SINODAS 1795-1830 metais.

1795 m. sinode buvo pakoreguotas ir administraciškai apibrėžtas viešo pasninko laikas. Sinodas nutarė, kad viešas pasninkas, kuris iki tol bažnyčios dvasinės administracijos nurodymu vykdavo keturis kartus per metus, kaip to reikalavo *Didžioji Agenda*, vyks tik du kartus. Sinodai patvirtino, kad tokios viešo pasninko dienos turi būti: viena pavasario, o kitą rudenį, per vadinamuosius *sausadienius**. Viešo pasninko dienas turėjo iš anksto skelbti ir tikinčiuosius joms dvasiškai nuteikti vietos dvasininkai. Sinodas konkrečiai nenustatė, kokiomis metų dienomis bus viešas pasninkas. Konkreti data buvo palikta distriktų dvasininkų nuožiūrai.<...>

Reformatų bažnyčioje, kaip ir senojoje pirmųjų krikščionybės amžių bažnyčioje, pasninkai buvo skiriami dvasiniam tikinčiojo apsilavimui, susikaupimui bei religingumui stiprinti. <...> Sinodo potvarkiu buvo norima sužadinti tikinčiųjų dvasingumą ir sustiprinti jų kolektyvinius religinius jausmus, viešą pasninką sukoncentruojant iš keturių datų į dvi. Kanono preambulė pabrėžia, kad *nuodėmės ir religinis atšalimas yra įvairių nelaimių ir priespaudos, kurias patiria per Dievo teismą bažnyčia, priežastis. Siekiant išvengti amžinosios pražūties, kiekvienas tikintysis privalo išpažinti savo nuo-*

dėmes ir už jas nuoširdžiai atgailauti ne tik viešo pasninko dienomis, bet ir kas dieną.

Tokiu būdu sinodas akcentavo ir sustiprino viešo pasninko kaip dvasinio apsilavymo stimulo reikšmę, norėdamas paskatinti bažnyčios narių asmeninį religingumą. Tačiau tokia sinodo pozicija kirtosi su kitu tradiciniu, *Agendos* įteisintu, reikalavimu, kuris skelbė, kad kiekvienas tikintis reformatas per metus privalo keturis kartus atlikti Šv. Vakarienos sakramentą. Pasninkas buvo sudėtinė šio proceso dalis, kuri skatino tikinčiojo kūniškų geismų pažabojimą, būtiną dvasiniam apsilavimui. <...> Verta atkreipti dėmesį į tai, kaip pasninkas buvo suvokiamas reformatų bažnyčioje. Pasninko aiškinimą pateikia *Didžioji Agenda*. <...> Pasninkas reikalavo susilaikyti nuo valgių ir gėrimų pertekliaus, bet nereikėdė badavimo ir specialaus kūno marinimo, kaip tai buvo įprasta Romos katalikų bažnyčioje. Pasninko nuostatos, reikalavusios susilaikyti nuo gausaus valgymo ir gėrimo, draudė visus kūniškus malonumus, girtavimą, šokius, kauliukų žaidimus, medžiokles ir net dienos miegą, tačiau galiojo tik iki vakaro. <...> Pasninko tikslas buvo ne kūno alinimas. Tai buvo priemonė kūnui pažaboti, nuolankumui ir atgailai už padarytas nuodėmes kel-

Dr. A. Baublys

ti. Negalima neatkreipti dėmesio į tai, kaip stipriai reformatų bažnyčioje buvo paisoma Senojo Testamento nuostatų, kurias krikščionybė paveldėjo kartu su Senuoju Testamentu iš judaizmo ir kurios amžių bėgyje Romos katalikų bažnyčios doktrinoje įgavo kitokią semantinę prasmę. Šių ir kitų, panašių į šias nuostatas religinių doktrinos ypatybių (paveikslų draudimas bažnyčiose) egzistavimas reformatų bažnyčios teologinėje doktrinoje iš dalies paaiškina tą iki šiol mažai dėmesio susilaukusį reformatų bažnyčios ir žydų religinių bendruomenių taikaus sambūvio fenomeną, apie kurio egzistavimą byloja iki šiol daugelyje Lietuvos reformatų religinių centrų išlikę greta stovintys abiejų konfesijų kulto pastatai, dažniausiai statyti (sinagogos) būtent XIX amžiuje.

Arūnas Baublys
Lietuvos Evangelikų reformatų
BAŽ NYČIOS SINODAS 1795-1830
metais. (172-174 p.)

*sąvoka sausadienis yra pažodinis A. Baublio vertimas iš sinodo kanono teksto.

Vilniaus Vienatos dvasinis vadovas

Mykolas Jastržembskis

Lenkų filologė Eva Černer, kilusi iš garbingos Mickevičių giminės, gyvena Paryžiuje. Šiuo metu ji renka medžiagą ir ruošia didelės apimties darbą *Lietuvos Vienatos* kunigų biografijų žinynas nuo Reformacijos ištakų XVI amžiuje iki XX amžiaus. 2018 metais Varšuvoje jau išleista pirmą knygą *Lietuvos Vienatos ir Vilniaus Vienatos 1815-1939 metų dvasininkų biografinis žinynas* (*Słownik biograficzny duchownych ewangelicko-reformowanych. Jednota Litewska i Jednota Wileńska 1815-1939*). Spausdiname ištrauką iš minėtos knygos apie Vilniaus Vienatos gen. superintendentą kunigą Mykolą Jastržembskį (Michał Jastrzębski).

Eva Černer

Mykolas Jastržembskis gimė 1859 m. rugsėjo 28 d. Slucke. Jo tėvas, Stanislovas Jastržembskis, buvo Slucko reformatų parapijos klebonas ir mokinių bendrabučio vedėjas. Būsimasis kunigas baigė Slucko gimnaziją ir įstojo į Dorpatą (dabar Tartu) universiteto teologijos fakultetą. Kunigo tarnystę Mykolas Jastržembskis pradėjo 1889 m. liepos 7 d. Vilniaus ev. reformatų bažnyčioje, ordinuotas gen. superintendento Juozapo Glovackio, ir visą gyvenimą buvo Vilniaus parapijos klebonas. Be Vilniaus, iki 1907 metų M. Jastržembskis dar aptarnavo ir Deltuvos parapiją.

Nuo 1893 metų jis buvo išrinktas į Sinodo konsistoriją kaip narys nuo dvasininkų, o ir vėliau, kiekvieno rinkiminio Sinodo metu, buvo renkamas į šią svarbiausią Bažnyčios instituciją. Nuo 1894 m. M. Jastržembskis ėjo atsakingas Sinodo skyrybų komisijos pirmininko pareigas. Ši jo tarnystė vėliau labai kliuvo Varšuvos Vienatai ir buvo linksniojamas kaip daugiausia išsiskyres sutuoktinių visoje Lenkijoje.

1902 m. kunigas M. Jastržembskis buvo ordinuotas vicesuperintendentu ir šias pareigas Vilniaus parapijoje ėjo penketą metų – iki 1907 metų. Tais metais, mirus Vilniaus distrikto superintendentui kun. Konstantinui Tumui (Константинъ Тумасъ), kun. M. Jastržembskis buvo ordinuotas Vilniaus distrikto superintendentu. Taip kunigas M. Jastržembskis nuo 1907-ųjų iki

1914 metų (iki atsiskiriant Lietuvos ir Vilniaus Sinodams) buvo ir Lietuvos Reformatų Bažnyčios – Unitas Lithuaniae (Lietuvos Vienata) vadovu. Nepriklausomos Lietuvos Reformatų Bažnyčiai 1919 m. sušaukus savo Sinodą ir atsiskyrus bei 1920 m. mirus gen. superintendentui Vilhelmui Meškauskui (Wilhelm Michał Mieszkowski), kun. M. Jastržembskis tapo gen. superintendentu.

Knygos autorė Eva Černer Žinyne Jastržembskį apibūdina kaip paskirtą į Vilnių jauną žmogų, kuris suprato poreikį plėtoti bažnyčią ir pritraukti naujų tikinčiųjų. Vilniaus Vienatai buvo priskirta Volynės parapija, kurioje dominavo čekų kolonistai. Stengdamasis tinkamai aptarnauti tą parapiją, M. Jastržembskis išmoko čekiškai, reguliariai važinėjo į Volynę, nors tuo metu tą padaryti nebuvo lengva. Eva rašo, kad galima daryti prielaidą, kad jei nebūtų buvę Vilniuje kunigo M. Jastržembskio, tai po 1920 metų nebūtų Vienatos. Nė vienas kitas neturėjo tokios charizmos, ryžto ir tvirto įsitikinimo, kad Vilnius turi išgyventi, kartu tęsdamas Lietuvos protestantizmo tradiciją. Kun. Jastržembskis buvo labai atviras įvairioms koncepcijoms, pavyzdžiui, tarpukario laikotarpiu bandė sukurti naujus reformatų centrus Baltarusijos vietovėse, ir tai buvo labai įdomus eksperimentas. Sunku pasakyti, kaip sėkmingai tai būtų pavykę, nes prasidėjo Antrasis pasaulinis karas ir visas žlugo.

Kun. M. Jastržembskis lenkų tarpe buvo kur kas populiariesnis nei katalikų arkivyskupas Jalbžzykovskis. Jastržembskis buvo populiarus jau rusų laikais ir turėjo gerą vardą caro valdininkų tarpe. Jam vadovaujant, buvo palankiau žiūrima į reformatus nei į katalikus. Tai patvirtina lenkiški užrašai ant Pylimo gatvės bažnyčios: *DAJCIE CZEŚĆ PANU* – fasade ir *POKOJ WAM* – virš įėjimo durų. Priešingai nei caro valdžia reikalavo, naudojo lenkų kalbą sinoduose ir lenkiškai vedė dokumentaciją bei darė įrašus. Be to, jis dalyvavo įvairiose Lenkijos patriotinėse asociacijose.

Kun. M. Jastržembskis garsėjo kaip geras oratorius. Jo pamokslai pasižymėjo puikia iškalba ir pakilia nuotaika.

Kun. Jastržembskis puikiai mokėjo lenkų ir rusų kalbas – tai suprantama; ir vokiečių kalbą, nes jis mokėsi Dorpate; be abejo, mokėjo prancūzų ir kaip reformatų dvasininkas – graikų, lotynų ir hebrajų – tas buvo privaloma. Be to, jis pats išmoko čekų, kad galėtų aptarnauti čekų kolonistus. Ar mokėjo lietuviškai, galima numanyti..., – rašo Eva Černer.

Nepaisant jo nuopelnų, Jastržembskis buvo nuolat puolamas katalikų spaudoje ir Varšuvos Vienatos. Varšuvos Vienatos puolimas tikriausiai kilo dėl nusivylimo, kad 1920-aisiais Vilniaus Bažnyčia nesutiko prie jų jungtis, o liko nepriklausoma, ir atsikūrus Lietuvai reformatų Bažnyčia dvasinį centrą perkėlė į

Biržus. Vėliau jis buvo puolamas dėl skyrybų, nes, būdamas Sinodo skyrybų komisijos pirmininku, lengvai išskirdavo ne tik *tikrus* reformatus, bet ir dėl skyrybų tapusius reformatais kitų konfesijų tikinčiuosius, nes kol nebuvo civilinės metrikacijos, kiekvienos konfesijos dvasininkai buvo įpareigoti atlikti šias funkcijas: tuokti, krikštyti ir išduoti Gimimo ar Santuokos liudijimus. Kaip žinome, Romos katalikui galėjo ir *gali* ištuoką – *dispensą* – duoti tik aukštoji Bažnyčios vadovybė (*paprastai, popiežius arba vyskupas*).

Nors *Varšuvos Vienatoje* santuokos nutraukimas taip pat dažnai buvo praktikuojamas, bet lengviau buvo galima išsituokti atvykus į Vilnių. Skyrybos buvo dažnos ir stačiatikių bažnyčioje. *Pasak 1933 m. spaudos pranešimų, stačiatikių Konsistorija buvo išskyrusi apie tūkstantį porų. Skyrė visi, kas galėjo. Toks buvo laikas. Civilinės santuokos nutraukimas prasidėjo Europoje XX a. pradžioje, tačiau Lenkijoje tai dar ilgai buvo neįmanoma. Iki pat XX a. pabaigos dėl katalikų Bažnyčios spaudimo*, – rašo Eva Černer.

Puolimas prieš kun. Jastržembskį prasidėjo pirmiausia iš katalikų bažnyčios pusės. Buvo iškeltas kaltinimas, kad jis sutuokė buvusį katalikų kunigą. Galiausiai, 1930 m.

ta byla Aukščiausiam teismui buvo nutraukta.

Vėliau kilo skandalas su kunigu Kazimieru Ostachievičium, kuris atvyko iš Varšuvos, priešinosi santuokų nutraukimo politikai ir dėl to turėjo palikti *Vilniaus Vienatą*.

Tai sukėlė naujus spaudos ir *Varšuvos Vienatos* išpuolius. Vilniuje buvo įkurta *Varšuvos Vienatos* filija. Kaip atsakas į tai, Vilnius savo nariams įkūrė Varšuvoje parapiją, kurios daugumą sudarė tie, kurie į kalvinizmą perėjo santuokos nutraukimo tikslais.

Šie nauji tikintieji nebuvo labai aktyvūs. Varšuvos asamblėja, kurioje buvo apie 900 narių, pareikalavo dažnesnių pastoracinių vizitų ir pastatyti jiems kitą bažnyčios pastatą. Tokia statyba buvo planuojama, tačiau jos realizavimą nutraukė karas.

Vilniečiai norėjo įsteigti reformatų gimnaziją, nes nebebuvo Slucko mokyklos. Netgi buvo planuojama parduoti bažnyčiai priklausantį ūkį Omelianuose ir taip sukaupti lėšų. 1925 m. buvo paskelbtas konkursas dėl mokyklos pastato statybos. Jos *globėju* buvo paskelbtas Abiejų tautų didvyris, 1839 m. vasario 27 d. caro žandarų Vilniuje sušaudytas Simonas Konarskis. Galiausiai projektas žlugo ne tiek dėl Vilniaus švietimo institucijų nedraugiškumo, o dėl nepakankamo mokinių skaičiaus. ►

Vilniaus Vienatos sinodo suvažiavimas 1935 m.

Pranašystė

Maždaug prieš du su puse tūkstančio metų žmogui, vardu Izaijas, buvo parodyta sukrečianti ateities vizija. Matytą vaizdą jis užrašė knygoje, ir šiandien galime skaityti mus pasiekusius pranašiškus žodžius. Ta vizija Izaiją labai nustebino. Jis matė, kad ateityje nevirties kankinamiems žmonėms Kūrėjas išties savo gelbstinčią ranką, bet tik nedaugelis tai supras. Tautos išminčiai nusisuks ir paniekins suteiktą pagalbą. Žmonės nenorės net žiūrėti į tą pusę. Didiną galybę atrodys menka, niekinga ir neverta dėmesio.

Izaijas matė žmogų, gimsiantį ateityje. Tas žmogus savo išore atrodys kaip gležnas augalas, išaugęs sausoje žemėje. Jis neturės nei žavesio, nei patrauklumo, kai žmonės į jį žiūrės, nebus jokio grožio, kuris prie jo trauktų. Jie galvos, jog tą žmogų nubaudė ir pažemino pats Kūrėjas, manys, kad jis buvo ištiktas Dievo.

Pranašą sukrėtė iš ateities ateinanti žinia. Už visų žmonių nuodėmės pasiaukos vienas žmogus. Jis bus kankinamas ir labai žiauriai bei gėdingai nužudytas. Jo veidas bus nežmoniškai sudarkytas. Visas jo kūnas bus viena žaizda.

Kodėl? Nes Kūrėjas ant jo uždėjo visus mūsų nusikaltimus.

Pranašas matė dabartį ir ateitį,

apverktiną žmonijos padėtį. Net patys geriausi pasiklydę. Visi klaidžioja, nė vienas neina keliu, vedančiu į gyvenimą, visi pasirinkę neviltį ir mirtį, elgiasi, kaip žmonėms nedera, paniekinę jiems suteiktą dalį. Jie galvoja, kad pasirinko laimę, bet iš tiesų eina į pražūtį. Nė vienas nebeturį nuovokos ir jėgų sugrįžti į tiesos kelią. Puikybė, kvailystė, apsigavimas, skausmas bei nevirtis smaigia visus žmones. Tačiau Kūrėjas ištiesė gelbstinčią ranką.

Apie šią Izaijo pranašystę galime manyti, ką norime, tačiau ją skaitant atrodo, jog tai užrašė žmogus, kuris savo akimis matė Jėzaus Kristaus

nukryžiuvimą ir suprato, ką reiškia ši žiauri mirtis.

Tikrai jis nešė mūsų negalias ir sau pasiėmė mūsų skausmus. O mes laikėme jį nubaustu, Dievo ištiktu ir pažemintu. Jis buvo sužeistas už mūsų kaltes ir sumuštas už mūsų nuodėmes. Bausmė dėl mūsų ramybės krito ant jo; jo žaizdomis esame išgydyti. Mes visi buvome paklydę kaip avys, kiekvienas ėjome savo keliu. Bet Viešpats uždėjo ant jo visus mūsų nusikaltimus (Izaijo knygos 53 skyriaus 4–6 eilutės).

Pastorius Gabrielius Lukošius,
2019-04-05

► Kun. M. Jastržembskis mirė 1938 m. birželio 16 dieną. Į jo laidotuves iš *Varšuvos Vienatos* niekas neatvyko. Prieš pat mirtį jam buvo iškelta dar viena teismo byla. Kun. Jastržembskis kartu su Bronislavu Ižyckiu-Hermanu ir Waclovu Mackievičiumi buvo apkaltinti finansiniais nusikaltimais. Remiantis išlikusiais dokumentais, byla buvo išnagrinėta išsamiai: visos knygos, įrašai buvo atidžiai peržiūrėti ir byla nutraukta. Paaiškėjo, kad viskas buvo gerai. Kaltinimai buvo nepagrįsti, bet kunigas Jastržembskis nebesulaukė išteisinimo. Jis mirė žinodamas, kad vėl yra kaltinamas. Vis buvo bandoma jį sunaikinti.

Varšuvos Vienata siekė kunigą Mykolą Jastržembskį ir Bronislavą Ižyckį-Hermaną diskredituoti, kad *Vilniaus Vienata* būtų priversta prašyti priimama į *Varšuvos Vienatą*.

Gen. superintendente kun. M. Jastržembskio laidotuvės įvyko birželio 18 d. Vilniuje, Poguliankos kapinėse (ant Tauro kalno). Laidotuvėse Lietuvos reformatų Bažnyčiai atstovavo gen. superint. kun. Povilas Jakubėnas, taręs atsisveikinimo žodį. Atiduoti paskutinę pagarbą Bažnyčios vadovui buvo susirinkę visi Vilniaus Sinodo kunigai, liuteronų Konsistorijai atstovavo senjoras Loppe. Pamaldose giedojo kompozitoriaus, Vilniaus bažnyčios

vargonininko Konstantino Galkausko vadovaujamas choras, pats kompozitorius sugiedojo tai progai pritaiktą savo kompoziciją. Prie kapo duobės atsisveikino žodžius tarė kun. Loppe, anglikonų Bažnyčios misijos superintendantas kun. P. Horodiščas, *Vilniaus Vienatos* kun. Piaseckis, Konsistorijos prezidentas B. Ižyckis-Hermanas, studentų korporacijos atstovas.

D. Gudliauskienė
Pasinaudota:

<https://przegladbaltycki.pl/9253,ewa-cherne-jednotawilenska-do-konca-chciala-zachowac-swa-niezalezosc.html>

Renginyje Reformatų sodo istorinėms ištakoms ir ateities vizijoms atskleisti

Balandžio 4 d. LMA Vrublevskių biblioteka vilniečius pakvietė į renginį **Reformatų skveras Vilniuje: istorinė tiesa ir mūsų ryšys su lietuvių raštijos pradininkais.**

Renginyje mintimis apie Reformacijos reikšmę Lietuvai, XVI–XIX a. evangelikus lietuvių raštijos kūrėjus bei jų darbus, Reformatų sodo rekonstrukciją ir jame numatytą pastatyti paminklą kalbėjo hab. dr. Ingė Lukšaitė, prof. habil. dr. Dainora Pociūtė-Abukevičienė ir būsimo paminklo kūrėja prof. Dalia Matulaitė. Paminklas ne tik turėtų stiprinti mūsų pagarbų santykį su istorija, pirmiausia su ta jos dalimi, kurią ženklina Juodojo bei Rudojo Radvilų, Andriaus Volano, Abraomo Kulviečio, Stanislovo Rapolionio, Martyno Mažvydo, Baltramiejaus Vilento, Jono Bretkūno, Merkelio Petkevičiaus, Jokūbo Morkūno asmenybės ir darbai. Paminklas turi skatinti bei žadinti mūsų norą imtis išliekamąją vertę turinčių ir Reformacijos idėjas atitinkančių naujų darbų savo valstybėje. Juk prieš 500 metų subrandintos ir Lietuvoje pasėtos tos idėjos iki šiol tebėra aktualios. Tai – gimtosios kalbos vartojimas, moderni valstybės kultūros ir socialinė politika, tolerancijos kaip pakantumo kitaip mąstantiems puoselėjimas, švietimo ugdymas, demokratijos stiprinimas, taip pat pagarba svarbiausiems, pirminiams tikėjimo šaltiniams.

Diskusiją moderavo MA Vrublevskių bibliotekos direktorius dr. Sigitas Narbutas.

Pirmoji pakviesta kalbėti hab. dr. Ingė Lukšaitė lygino įvairių tautų, dydžiu panašių į mūsų, raštijos raidą. Raštijos kūrėjai turi remtis gyvąja kalba. Reformacija pažadino tautose poreikį kurti raštiją. Vienas iš pamatinių Reformacijos postulatų – bažnytinės apeigos turi vykti, pamokslai skelbiami gimtąja kalba. Prelegentė kėlė klausimą: kas ta gimtoji kalba? Kuo didesnė tauta, tuo daugiau kalbančių įvairiomis tarmybėmis. Rašto kūrėjai turi išgryninti kalbą. Rašto kūrėjus tautos,

Habil. dr. Ingė Lukšaitė

valstybės nevienareikšmiškai įvertino. I. Lukšaitė kaip pavyzdį pateikė IV–V a. gyvenusį armėnų šventąjį Mesropą Maštocą.

Jis sukūrė armėnų abėcėlę, buvo raštijos pradininkas, švietėjas, misionierius, Biblijos vertėjas. Maštocas suprato, koks svarbus yra raštas tautai. Jo dėka į armėnų kalbą buvo išversti antikiniai raštai ir krikščioniški veikalai, rašoma armėnų tautos istorija ir kuriama jos meninė literatūra. M. Maštoco atminimas yra labai gerbiamas Armėnijoje. Jam – dvasininkui, šventajam – 1964 m. pastatytas paminklas Jerevane, prie

didžiulės Matenadarano senųjų rankraščių saugyklos. 2005 m. minint 1600 metų abėcėlės atsiradimo jubiliejų, prie jo palaidojimo rūšio Oshakan kaime sukurta įspūdinga armėniškų raidžių alėja.

Tuo tarpu norvegų rašto kalba vystėsi danų, švedų kalbų įtakoje. Iki pat XIX a. norvegų rašto kalba – mišinys danų ir norvegų kalbų. 1853 metais jaunas savamokslis Ivar'as Aasen'as atkūrė senąsias kalbos formas, remdamasis daugiausiai vakarinių bei vidurio Norvegijos kaimo vietovių dialektais, ir pristatė dabartinės naujosios norvegų kalbos formą (*vadintą Landsmål, šiuo metu oficialiai vadinamą Nynorsk*). Naujoji norvegų kalba pripažinta antrąja valstybine kalba tik nuo 1885 metų. Šiandien visi norvegai mokosi rašyti ir skaityti naująją norvegų kalbą, bet tik apytiksliai 20 procentų vartoja ją kaip rašytinę kalbą, net ne visos savivaldybės yra ją priėmusios.

Lietuvių rašto kalba irgi galėjo būti *mišinys*. Kaip pavyzdį I. Lukšaitė pateikė 1753 metais Vilniaus Kunigų pranciškonų spaustuvėje išleistą Mykolo Olševskio pamokslų rinkinį ▶

Paminklas M. Maštocui prie Matenadarano knygų muziejaus

- *Broma atverta ing viečnasti*, kurio jau pavadinime tik du žodžiai yra lietuviški... Jei ne pirmieji lietuviško rašto kūrėjai – evangelikai, galėjo tokia *maišyta* būti ir lietuvių rašto kalba. Jie *pastatė į vėžes*, kuriomis rieda mūsų – lietuvių rašto kalba.

Būsime paminkle bus įamžinta 10 žymiausių reformatorių – raštijos kūrėjų. Penki iš jų – liuteronai, penki – reformatai; penki – dvasininkai, penki – pasauliečiai; penki – iš Mažosios Lietuvos, penki – iš Didžiosios... Paminklo autorė prof. Dalia Matulaitė puikiai susidorojo su jai kelta užduotimi.

Prof. habil. dr. Dainora Pociūtė-Abukevičienė priminė, kad Vilniaus universitetas, kaip tik šiomis dienomis (balandžio 1 d.) švenčiantis 440 metų jubiliejų, buvo įkurtas kaip reakcija į reformatų – kunigaikščių Radvilų norą įkurti savo aukštąją mokyklą Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, Vilniuje.

1556 m. atvykęs iš Italijos jėzuitas Alfonsas Salmeronas konstatavo, kad Vilniuje taip įsigalėję eretikai, kad jėzuitams įsikurti Vilniuje ir įsteigti kolegiją nėra jokios galimybės.

Tačiau po Mikalojaus Radvilos Juodojo mirties, evangelikų pozicijos labai susilpnėjo. Tam turėjo įtakos ir tai, kad po Povilo Alšėniškio mirties (1555 m.) 1559 m. Vilniaus vyskupu tapo Valerijonas Protasevičius, kuris kovai su Reformacija pasikvietė jėzuitus. 1570 m. jie įsteigė Vilniaus jėzuitų kolegiją, 1579 m. išaugusią į Universitetą.

Evangelikams – lietuviško rašto kūrėjams – teko sugalvoti, pritaikyti daug naujų terminų. Profesorė kaip pavyzdį davė M. Mažvydo pirmą kartą pavartotą žodį *mokslas*, pirma – krikščioniškąja prasme, o antra – tai skaitymo ir rašymo mokslas.

Mokslo atėjimas į LDK susijęs su Reformacijos įsigalėjimu. Romos katalikų bažnyčia – kaip luomas, buvo palikusi žmones tamsume, nešvietė jų. A. Kulvietis sakė, kad šalį valdo tamsūs žmonės, neskiriantys dėmesio liaudžiai – žmonėms. Švietimo idėjos glaudžiai susiję su Reformacijos idėjomis. Žmonės turi būti apsišvietę, skaityti ir suprasti Bibliją, tikėjimo dalykus.

Prof. habil. dr. Dainora Pociūtė-Abukevičienė

Italija XIV-XV a. jau buvo humanizmo šalis, jau veikė universitetai. O Lietuvoje iki pat XVI a. vidurio – jų nėra. Reformacija Lietuvoje nesubrendo savoje šalyje, o buvo atnešta iš Vakarų. Ir Reformacijos idėjos atėjo ne tik iš Vokietijos, Šveicarijos, bet ir Italijos. Mums atrodo, kad Italija – katalikybės forpostas. Bet Italijoje pirmoje pasireiškė humanizmo idėjos ir visai galima teigti, kad, jei ne įkurti Inkvizicijos teismai, Italija galėjo būtų Reformacijos lopšys. Inkvizicijos teismai veikė visuose net nedideliuose miesteliuose. Po 2000-ųjų metų atvėrus inkvizicijos archyvus, mokslininkams atsirado galimybės išsiaiškinti, jog Reformacijos idėjos, noras reformuoti Bažnyčią buvo apėmęs visus dvasininkijos sluoksnius: vyskopus, kunigus, vienuolynų vadovus ir t.t. Daugybė įvykdytų bausmių: sudeginta, nukankinta, paskandinta. Daug italų humanistų XVI a. bėgo į Lenkijos karalystę – LDK, kur nebuvo persekiojimo, nebuvo inkvizicijos. Tai buvo Tolerancijos žemė. Po Prancū-

zijoje įvykdytos Baltramiejaus nakties (1572 m. rugpjūčio 24 d.) 1573 m. Varšuvos konfederacijos aktu Lenkijoje ir Lietuvoje buvo pripažinta tikėjimo laisvė.

Su Reformacija siejama filosofijos kaip mokslo pradžia, religijotyros studijos, filologijos vystymasis, išverstas Šventasis Raštas į šalies šnekamąją, tuo metu – lenkų kalbą.

Iškilo asmenybės Lietuvoje, jų reikšmė labai didelė. Reformacijos sodo centre, paminkle – 10 stelių, dešimčiai svarbiausių Reformacijos ir raštijos asmenybių atminti, kurios buvo atrinktos po didelių diskusijų, svarstymų, o ne atsitiktinai. Beveik visi jie – raštijos pradininkai, rašę lietuviškai, išskyrus Radvilas ir Volaną. Bet Radvilos – Evangelikų Bažnyčių Lietuvoje globėjai, Mikalojus Radvila Juodasis – pirmasis lietuvis, patekęs į *Index librorum prohibitorum*...

Būtina Vilniuje Reformacijos atminties vieta! Nėra Europoje kito tokio lygio miesto, kur to nebūtų. Net Romoje, netoli Vatikano, yra veikianti senoji Valdensų bažnyčia. Vilnius buvo labai stiprus Reformacijos centras, nugalėtas jėzuitų. Vilniuje ryškus ir ortodoksų buvimas, o reformatų – ne, – užbaigė savo pasisakymą prof. Dainora Pociūtė.

Paties paminklo idėją ir artimiausius planus išsamiau pristatė Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos pirmininkas Donatas Balčiauskas ir dr. Ina Dagytė-Mituzienė, Vytautas Gocentas.

Reformatų sodas tvarkomas už valstybės ir ES lėšas, o štai paminklas bus pastatytas už pinigų, suaukotus labdarinių, geros valios žmonių.

nukelta į 10 p. ►

Donatas Balčiauskas

Dr. Ina Dagytė-Mituzienė

Balandžio 4 d. vyko renginys *Kodėl reikia įamžinti lietuvių raštijos pradininkus*, o prieš tai, **balandžio 3 d.** – Vilniaus dailės akademijos parodų

salėje *Titanikas* – diskusija *Reformatų skvero aktyvizmas. Ar nuo to pradame?* – kaip reiktų rekonstruoti, sutvarkyti Reformatų sodą. Disku-

sija, sukvietai aktyviuosius vilniečius diskutuoti Reformatų skvero rekonstrukcijos ir kitų Vilniaus viešųjų erdvių valdymo, pertvarkymo, griovimo bei statymo klausimais, buvo VDA doktorantų projekto *Ką darai, daryk gerai* renginys. Dalyvavo aktyvizmo praktikai ir teoretikai: Jekaterina Lavrinec, Laima Kreivytė, Kasparas Pocius, taip pat Žemartas Budrys, Ūla Tornau, Skaidra Trilupaitytė, moderavo menotyrininkė Eglė Mikalajūnė. Buvo kviečiama ne vien kritikuoti oficialią savivaldybės tvarką, bet kalbėtis ir apie viešų erdvių aktyvizmo strategijas, tikslus ir priemones, taip pat kritiškiau vertinti pačių aktyvistų pareiškimus, pasiūlyti naujus požiūrius bei veiksmus šiuo ir panašiais atvejais. Klausimu *Ar nuo to pradame?*, buvo mėginta kitaip pažvelgti į savivaldybės ir miestiečių konfrontaciją.

10 žymiausių Lietuvos Reformacijos ir raštijos kūrėjų

Paminkle bus įamžinti šie žymiausi Lietuvos Reformacijos ir raštijos pradininkai:

ABRAOMAS KULVIETIS

(apie 1510/12–1545 06 06 Kulvoje) – viena žymesnių XVI a. asmenybių, lietuvių raštijos pradininkas, kultūros veikėjas. 1539 m. įsteigė Vilniuje aukštesniąją mokyklą, joje buvo mokoma antikinių kalbų: graikų, hebrajų, lotynų, skelbiamos

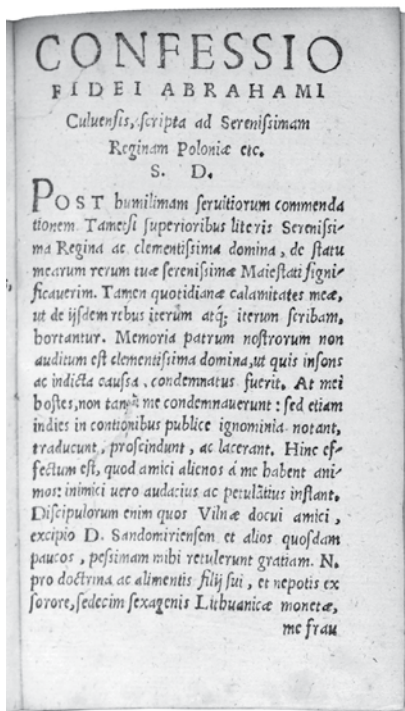
Reformacijos idėjos. Reikšmingiausias veikalas – tikėjimo išpažinimas *Confessio fidei* (1543), kuriame rašo, jog jam skaudu, kad išsimokslinę lietuviai dėl savo pažiūrų persekiojami ir turi dirbti svetimose šalyse, prašo karalienę sudaryti sąlygas darbuotis savame krašte.

Prūsijos kunigaikščio Albrechto Branderburgiečio pakviestas, A. Kulvietis išvyko iš Lietuvos ir profesoriaavo Karaliaučiaus universitete, buvo pirmasis šio universiteto graikų kalbos profesorius, taip pat dėstė hebrajų kalbą ir aiškino psalmes.

Abraomas Kulvietis laikytinas pirmuoju psalmių vertėju į lietuvių kalbą. Deja, kaip manoma, išliko tik Martyno Mažvydo *Giesmyne* išspausdinta vienintelė jo versta giesmė *Pagarbints būki ir pačestavotas*. ▶

Paminklas A. Kulviečiui Jonavoje

A. Kulviečio Tikejimo išpažinimo pirmas lapas

- ▶ **STANISLOVAS RAPOLIONIS** (apie 1485 netoli Eišiškių–1545 05 13 Karaliaučiuje) – lietuvių raštijos pradininkas, Reformacijos pradininkas Vilniuje, pirmasis Karaliaučiaus universiteto teologijos profesorius. Pirmasis pradėjo versiti į lietuvių kalbą Bibliją (vertimas neišliko), parašė teologinių darbų lotynų kalba, taip pat pirmą lietuvių evangelikų giesmę. Palaidotas Karaliaučiaus katedroje, šalia kunigaikščių laidojimo vietos, jo antkapio epitafijoje įrašyta: *Čia guli didis vyras, lietuvių tautos garbė.*

MARTYNAS MAŽVYDAS VAITKŪNAS

(apie 1520–1563 05 21 Ragainėje) – liuteronų kunigas, lietuvių raštijos pradininkas, produktyviausias XVI a. lietuvių rašytojas, Reformacijos veikėjas, pirmosios lietuviškos knygos – *Katekizmo* (1547) autorius.

BALTRAMIEJUS VILENTAS

(apie 1525–1587 m. Karaliaučiuje) – liuteronų kunigas, M. Mažvydo pusbrolis, vienas iš XVI a. lietuvių raštijos pradininkų, studijavęs Karaliaučiuje. Paveldėjęs M. Mažvydo rankraščius, ėmėsi juos leisti: giesmyną *Giesmės Krikščoniškas* (1-2, 1566–70 m.), ten išspausdintos ir dvi Vilento verstos giesmės. Taip pat

išleido Martyno Liuterio mažąjį katekizmą *Enchiridionas*. Svarbiausias B. Vilento darbas – verstinė knyga *Evangelijos bei epistolos*.

JONAS BRETKŪNAS

(1536 – 1602 10 01 Karaliaučiuje) – liuteronų kunigas, vienas lietuvių raštijos pradininkų, religinių raštų rengėjas, Biblijos vertėjas, istorikas. Jis priklauso antrajai lietuvių humanistų kartai, padėjo tvirtus pagrindus lietuvių nacionalinės literatūros raidai Mažojoje Lietuvoje. Parengė ir 1589 m. išleido į vieną knygą sujungtus darbus: giesmyną *Giesmės duchaunos*, pirmąją lietuvišką maldaknygę *Kolektos, arba Paspalitos maldos* ir giesmynėlį su natomis *Kancionalas nekurių giesmių*. Juos rengdamas, naudojosi Martyno Mažvydo raštais, giesmyne pateikė naujų giesmių vertimų iš vokiečių kalbos. Reikšmingiausias spausdintas J. Bretkūno veikalas – beveik 1000 puslapių apimties originalių ir kompiliuotų pamokslų 2 dalių rinkinys *Postilė* (*Postilla, tatai esti trumpas ir prastas išguldymas evangeliiu*, 1591). Jonas Bretkūnas išvertė visą Bibliją, prie kurios, su pertraukomis, triūsė daugiau kaip 10 metų (1579–1590). Deja, rankraštis liko neišspausdintas, jis saugomas Prūsijos kultūros paveldo slaptajame valstybės archyve Berlyne. 2002 metais, minint J. Bretkūno 400-ąsias mirties metines, rankraštis eksponuotas Vilniuje.

Paminkle bus įamžinti reformatai: LDK didikai, Reformacijos puoselėtojai, Reformatų Bažnyčios globėjai, kunigaikščiai Mikalojus Radvila Juodasis (1515 – 1565) ir Mikalojus Radvila Rudasis (1512 – 1584) bei dar trys uolūs reformatai: spaudos darbuotojai, Reformacijos skleidėjai.

KUNIGAİKŠTIS MIKALOJUS RADVILA JUODASIS

(1515–1565) – Reformatų bažnyčios *Unitas Lithuaniae* įkūrėjas ir globėjas, vienas žymiausių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų, jos valstybingumo puoselėtojas, vienas labiausiai apsišvietusių Lietuvos žmonių, gynęs LDK integralumą ir

Mikalojus Radvila Juodasis

politinį savarankiškumą. Kaip aukščiausias LDK pareigūnas, valstybės reikalais lankydavosi užsienyje, bendravo su Čekijos husitais, buvo susipažinęs su Ulricho Cvinglio ir Jono Kalvino raštais. Šveicarijos reformatorių tikėjimo mokymą stengėsi išplėsti savo gausiuose dvaruose. 1553 metais Breste ir Vilniuje, jo rūmuose, buvo pradėtos laikyti pamaldos pagal kalvinistinę liturgiją. O 1557 m. gruodžio 14 d., M. Radvilos Juodojo dvare, Lukiškėse, buvo sušauktas pirmasis Lietuvos Reformatų Bažnyčios Sinodas. Įkurta ir pirmoji institucinė biblioteka Lietuvoje, priklausiusi Vilniaus evangelikų reformatų Sinodui.

Brunonas Bušackis knygoje *Radvila Juodasis*, rašo: *Ne tik savo rezidencijoje Nesvyžiuje, Olike, Szidlowiecuose, Tikocine, Brastoje, bet ir visur kitur, kur tik siekė jo galinga ranka, jis steigė kalviniškas parapijas, skyrė reformatų kunigus, aprūpino juos pragyvenimu, statė naujas bažnyčias...*

M. Radvila Juodasis buvo aršus Lietuvos valstybės gynėjas, tolerancijos kitoms konfesijoms LDK įtvirtintojas. Globojo socinistus, arijonus, anabaptistus ir leido jiems savo valdose šaukti savus Sinodus. Jo iniciatyva ir pastangomis, 1563 m. Vilniaus seime buvo priimta garsioji *Religinės laisvės privilegija*.

Radvilą Juodąjį Europoje, kaip LDK Reformacijos pradininką ir nepriklausomos LDK protestantų Bažnyčios įkūrėją, išgarsino *Du laiškai: popiežiaus nuncijaus L. Lippomano ir kunigaikščio M. Radvilos Juodo-*

jo (1556 m.) polemika. Tai Radvilos Juodojo Tikėjimo išpažinimas – atsakas į nuncijaus, Veronos ir Bergamo vyskupo Aloyzijaus Lippomano laišką – kaltinimą erezija. Knyga *Du laiškai* Romos katalikų Bažnyčios buvo įtraukta į pirmąjį visuotinį *Draudžiamų knygų sąrašą*.

Dr. Deimanto Karvelio nuomone, Radvila Juodasis buvo ne tik Bažnyčios reformatorius, iš visų Reformacijos srovių mėginęs paimti visą, kas geriausia savo valdose, bet jo vizija, matomai, buvo pakreipti Lietuvą šveicarišku, vokišku, gal skandinavišku keliu. Tą tikriausiai turėjo omenyje pasaulinio lygio kultūrologas Vytautas Kavolis, viename savo tekstų parašęs, kad 1565 metais Lietuvos ateitis dar galėjo kitaip susiklostyti. Tačiau po Radvilos Juodojo mirties nebeatsirado socialinių jėgų jį pakeisti. Tai buvo paskutinis kartas, kai Lietuva galėjo tapti svarbi pasauliui.

MIKALOJUS RADVILA RUDASIS

(1512–1584) – LDK valstybės, karo ir Reformacijos veikėjas, po Mikalojaus Radvilos Juodojo mirties perėmęs reformatų Bažnyčios globą, rūpestį dėl švietimo, bažnyčių statybų. 1584 metais, jo rūpesčiu, įsteigta Biržuose aukštesnioji reformatų mokykla. Radvila Rudasis buvo vienas iš LDK delegacijos Liublino seime vadovų, gynė LDK savarankiškumą, nepasirašė Liublino unijos akto.

ANDRIUS VOLANAS

(apie 1531–1610) – žymiausias Lietuvos evangelikų reformatų teologas, rašęs išimtinai to meto mokslo kalba – lotyniškai. Jo visuomeninės politinės idėjos tuo laiku buvo nepaprastai modernios ir pažangios, aktualios išsilaiškė ir iki mūsų dienų. Jo žymiausias 1572 metais išleistas veikalas *Apie politinę arba pilietinę laisvę*, kuriame pabrėžiama žmogaus laisvė, teigiama, kad visi individai iš prigimties yra laisvi ir lygūs, o valstybės užduotis yra tą laisvę apsaugoti.

MERKELIS PETKEVIČIUS

(1550–1608) – Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo raštininkas, pir-

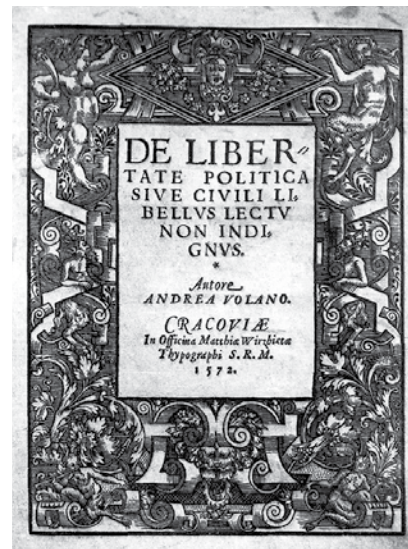

Mikalojus Radvila Rudasis

mosios reformatų knygos Lietuvoje rengėjas ir leidėjas. 1598 metais Vilniuje įsteigė spaustuvę reformatų leidiniams spausdinti. Savo lėšomis išleido dvikalbį *Katekizmą*: kairėje pateikiamas lenkiškas, dešinėje – lietuviškas tekstas. Be *Katekizmo*, dar yra maldų, 93 giesmės, 43 Dovydo psalmės ir agenda (pamaldų liturgija).

Katekizme pateiktos psalmės priklauso pačiam ankstyviausiam Lietuvos Reformatų Bažnyčios repertuarui ir nesutampa su Lenkijos reformatų repertuaru, – teigė giesmių tyrinėtoja, istorikė, prof. Dainora Pociūtė. Knyga buvo skirta naudotis ne tik bažnyčioje, bet ir mokykloje.

Merkelis Petkevičius buvo uolus reformatas, jo pavardė randama įvairiuose reformatų aktuose ir bylose.

A. Volano veikalo viršelis

JOKŪBAS MORKŪNAS

(apie 1550–po 1611 m.) – spaustuvininkas, knygrišys, Vilniaus miestietis. Vienas veikliausių Vilniaus evangelikų reformatų bendruomenės narių, o jo veiklą rėmė ne daugelis to meto vaivadų, bajorų, dvariškių.

Išleido daugiau kaip 25 knygas lietuvių, vokiečių, lotynų, lenkų kalbomis. Spausdino ir platino evangelikų reformatų ir liuteronų religinius, poleminius, politinius, proginius leidinius. Išspausdino M. Rėjaus *Lenkišką postilę* (*Postilla polska*, 1594) ir jos vertimą *Postilla lietuviška* (1600) didikės Sofijos Mitkevičiūtės-Vnučkienės lėšomis. Tai didžiausias Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės XVI a. leidinys lietuvių kalba. Jame, be evangelijų su pamokslais, yra eilių, prakalba, *Katekizmas*.

D. Gudliauskienė

Renkamos lėšos

paminklui Reformacijos ir lietuviškos raštijos pradininkams

Prasmingai paminėję Reformacijos 500 metų sukaktį, susitelkėme didiam darbui – atgaivinti istorinį Reformatų skverą Vilniuje, Pylimo gatvėje ir čia pastatyti paminklą reformacijos ir lietuviškos raštijos pradininkams

TE VERTYBĖS VIENIJA
IR SKATINA VEIKTI!

Apie lėšų rinkimą Paminklui daugiau galima sužinoti atsivertus šį puslapį:
<http://reformacija.lt/wordpress/parama/paminklas-reformacijos-pradininkams/>

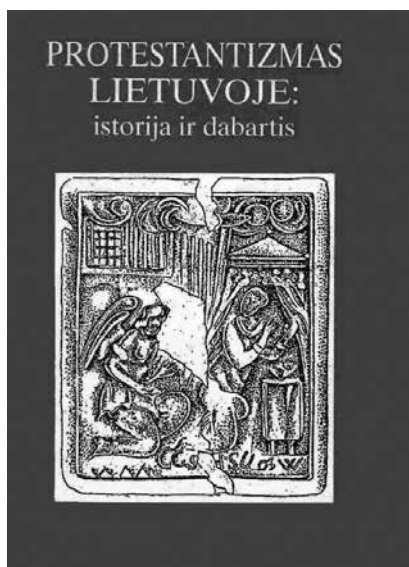

Šaukiamas Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos (LRIKD) X suvažiavimas

Š. m. gegužės 4 d., šeštadienį, 11.00 val., Vilniaus Mokytojų namuose šaukiamas Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos ataskaitinis rinkiminis suvažiavimas. Šis bus jubiliejinis – **X suvažiavimas**.

Draugija įkurta 1992 m. balandžio 25 d. tikslu padėti kurti šiuolaikinę Lietuvos pilietinę visuomenę, burti žmones, norinčius pažinti ir puoselėti lietuviškąją Reformacijos istorijos ir kultūros vertybių paveldą, kauptą Lietuvoje nuo XVI amžiaus. Draugija gilinasi į Reformacijos istoriją, jos asmenybes, rengia paskaitas visuomenei, leidžia protestantišką literatūrą.

Pirmas toks leidinys išėjo 1994 metais, parengtas Apyaušrio leidyklos Draugijos pirmosios tarptautinės mokslinės konferencijos, įvykusios 1993 m. kovo 9–10 d., medžiagos pagrindu **Protestantizmas Lietuvoje: istorija ir dabartis**.

2001 metais Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugija ir Kėdainių krašto muziejus išleido Kultūros ministerijos lėšomis **Knyga Nobažnystės krikščioniškos (1653) – XVII a. Lietuvos kultūros paminklas**.

2002 metais Biržų Širvėnos leidykla išleido Vyginto Broniaus Pšibilskio sudarytą straipsnių rinkinį **Papilio mokyklai 400 metų**.

2005 metais Apyaušrio leidykla išleido Draugijos antrosios tarptautinės mokslinės konferencijos, įvykusios 2002 m. lapkričio 8 d., medžiagą **Reformacija ir reforma**.

Kunigo Aleksandro Balčiausko pamokslų rinkinį – postilę **Tavo Žodis yra tiesa. Kun. Aleksandro Balčiausko pamokslai**, parengti kunigo

našlės Aleksandro Balčiauskienės. Redagavo LERB kuratorius Mykolas Mikalajūnas, 2007 metais išleido Apyaušrio leidykla.

Prozininkės, žurnalistės Astridos Petraitytės parengta ir 2011 metais Apyaušrio leidyklos išleista knyga apie JAV gyvenusį filantropą Petrą Jaunių **Knygius Petras Jaunius: asmeninio archyvo medžiaga, atsiminimai**.

Reformacijos 500 metų jubiliejui 2017 metais buvo išleistas leidinys **Disputai: idėjos, vizijos**, kurį sudarė žurnalistė Aurelija Arlauskienė ir istorikė dr. Aldona Prašmantaitė.

Daugiau apie Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos veiklą, vykstančius renginius galima sužinoti Draugijos interneto svetainėje www.reformacija.lt arba Krikščioniško radijo XFM laidoje **Redaktoriaus žodis**, kurioje kas pusantro mėnesio Draugijos valdybos narys Kęstutis Pulokas pasakoja apie Reformacijos draugijos naujienas.

„V.r.ž.“ inf.

SKAITINIAI IŠ BIBLIJOS

Prisikėlimo viltis

[...] tasai, kuris prikėlė Viešpatį Jėzų, taip pat ir mus prikels su Jėžumi... /2 Kor 4,14/

Kristaus prisikėlimas suteikia viltį. Šveicarų teologas Emilis Brunneris yra pasakęs: Taip, kaip deguonis plaučiams, taip viltis yra svarbi žmogaus gyvenimo prasmės paieškose. Taip, kaip žmogaus organizmui gyvybiškai svarbus deguonis, taip žmonijai svarbu neprarasti vilties. Deja, šiandien aplinkui pilna nevilties, žmonės apnikti beviltiškumo. Petro, kuris prieš įvykius Golgoatoje pats buvo puolęs į neviltį, laiške vėliau juntama triumfo gaida: Šlovė Dievui, mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus Tėvui, kuris iš savo didžio gailestingumo Jėzaus Kristaus prisikėlimu iš numirusių yra atgimdęs mus gyvai vilčiai. Viltis yra! Už klaidas ir nuodėmes gali būti atleista! Turėkime vilties, kad galėsime džiaugtis, gyventi saugiai, ramybėje ir su pasitikėjimu šiame nevilties amžiuje. Dar yra viltis, kad greit sugrįš Kristus – tai Šv. Raštas vadina palaimintąją viltimi. Yra viltis, kad mūsų laukia naujas dangus ir nauja žemė ir kad Dievo karalystė vieną gražią dieną šlovingai triumfuos. Mūsų viltis remiasi ne mūsų gebėjimais, gerumu ar fiziniu pajėgumu. Mūsų viltis grįsta Kristaus prisikėlimu iš numirusių.

Kėdainiuose koncertinis vakaras

Jaunas pavasaris

Balandžio 10 d. į Kėdainių Daugiakultūrinį centrą vėl pakvieta visuomeninio projekto *Kėdainiams reikia vargonų!* renginys – fortepijono muzikos vakaras *Jaunas pavasaris*.

Grojo Nacionalinės Mikalojaus

Konstantino Čiurlionio menų mokyklos mokytojos Ingos Vyšniauskaitės klasės moksleivės Gabrielė Kevišaitė ir Viltė Kanaporytė. Taip pat ir mokytojos Jūratės Rinkevičienės smuiko klasės moksleivė Emili Peršukevič su atskira programa.

Gabrielė Kevišaitė ir Viltė Kanaporytė – Kėdainių muzikos mokyklos buvusios auklėtinės, dabar tęsiančios mokslus Nacionalinėje M. K. Čiurlionio menų mokykloje Vilniuje, susirinkusius klausytojus džiugino skambiais fortepijono muzikos garsais.

Tad šįkart vykusio koncerto metu klausytojų ausis palepino ne tik fortepijoninė, bet ir rečiau išgirstama smuiku griežiama muzika.

Pinigai, surinkti už koncerto biilietus ir paaukoti klausytojų, kaip visad, yra pervedami į visuomeninio paramos projekto *Kėdainiams reikia vargonų!* sąskaitą. Laukiame kitų koncertų!

„V.r.ž“ inf.

Nuotr.: A. Risakovienės

VARGONAMS GALIMA AUKOTI:

Kėdainių krašto muziejaus
paramos-labdaros sąskaita
Nr. LT 407300010094143462
(AB „Swedbank“),
banko kodas 73000;
mokėjimo paskirtis –
Vargonai Kėdainiams.

Nauja *Bernardinai.lt* vyr. redaktorė – Rosita Garškaitė

Rosita Garškaitė.
Gedimino Šulco nuotrauka

Internetinio dienraščio *Bernardinai.lt* vyriausiosios redaktorės pareigas nuo balandžio pradžios pradėjo eiti Rosita Garškaitė, iki tol buvusi vyriausiojo redaktoriaus Donato Puslio pavaduotoja. Rosita Garškaitė dirbo *Bernardinai.lt* 2012–2014 m. ir po pertraukos, pernai, vėl sugrįžo. Ji taip pat yra dirbusi korespondente portale *lzinios.lt*, kuravo parodas ir rūpinosi komunikacija Valstybės pažinimo centre. Ji – Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto doktorantė, gimusi Kretingoje.

Bernardinai.lt – 2004 metais įkurtas krikščioniškas interneto dienraštis. Jį leidžia Viešoji įstaiga *Bernardinai.lt*, steigėjas MBO (Mažesniųjų brolių ordino) Lietuvos Šv. Kazimiero provincijos Šv. Pranciškaus ir Šv. Bernardino vienuolynas.

Dienraščio tikslas: kartu ieškoti tiesos, stengtis geriau pažinti save ir pasaulį, kuriame gyvename, skelbti ir liudyti krikščioniškas vertybes, pasitelkiant modernias viešosios komunikacijos priemones.

„V.r.ž.“ inf.

I N F O R M A C I J A

I N F O R M A C I J A

Kovo 23 d. Vilniuje rinkosi LERB konsistorija, buvo svarstyta net 20 aktualių klausimų.

Vienas iš jų – numatyta priešinodinės sesijos data – gegužės 18 d. Biržuose, taip pat aptarti klausimai, susiję su atgauta Kauno ev. reformatų bažnyčia E. Ožėskienės g. 41 bei Vilniaus bažnyčios remontu, kurį vykdo VĮ *Lietuvos paminklai*, eiga.

Balandžio 13 d. Pilaitėje vėl priešvėlykinėms pamaldoms į Krikščionišką vaikų darželį rinkosi ne vaikučiai, o Vilniaus reformatų parapijos senjorai, nebeįstengiantys lankytis bažnyčioje Pylimo g., ir jų draugai. Šventė Viešpaties vakarienę, giedoją, bendravą, džiaugėsi vieni kitais, kalbėjosi apie praeitais metais patirtus džiaugsmus ir ...vargus.

Vilniaus parapijos tarybos posėdis

Balandžio 4 d. posėdžiavusi Vilniaus ev. reformatų parapijos seniūnų taryba nutarė: **2019 metų ataskaitinę parapijos sesiją šaukti gegužės 12 d., po pamaldų.** Bus išklaudytos Pirminko, Revizijos komisijos ir Klebono 2018 metų ataskaitos, taip pat sesijoje bus renkami Vilniaus parapijos delegatai į eilinę Sinodo suvažiavimą, vykšiantį Biržuose š. m. birželio 22–23 d.

Buvo informuota, kad 2019 m. balandžio 27 d. vyks Kauno reformatų bažnyčios atgavimo šventė, į kurią kviečiami važiuoti visi norintys ir galintys.

Numatytos Kapų šventės šiose

kapinėse: Karveliškų – atsakinga seniūnė Irena Petrylienė, Antakalnio – atsakinga seniūnė Austė Nakienė. Tradicinė kapų šventė – kunigaikščių Radvilų ir kitų reformatų, palaidotų buvusios bažnyčios vietoje Dubingiuose, pagerbimas – atsakinga parapijietė Danguolė Juršienė.

Šią vasarą, dėl intensyvaus Vilniaus bažnyčios pastato remonto, bus budima tik šeštadieniais – taip suteikiant galimybę atvykstantiems iš toliau turistams pasigrožėti išskirtinėmis mūsų bažnyčios kesoninėmis lubomis.

„V.r.ž.“ inf.

KVIEČIAME REGISTRUOTIS

į **Evangelikų reformatų jaunimo stovyklą Papilyje**, kuri vyks liepos 21 - 25 dienomis Papilio pagrindinėje mokykloje. Dalyvių amžius: 14-18 metų. Kaina: 75 eurai.

LERJ draugija *Radvila*

VELYKOS

Kristaus kryžius.
Apačioje kareiviai,
Marija stovi su Jonu,
Visa minia iš Jo tyčiojas.
Jėzų Kristų nukryžiauo
Per Didįjį Penktadienį –
Saulė ir mėnulis aptemo,
Po Jo mirties sudrebėjo žemė
Ir šventyklos uždanga
Perplyšo pusiau,
Kaip ženklas, kad baigėsi
Senasis Testamentas ir
Prasidėjo Naujasis:
Naujoji Kristaus sandora
Su tikinčiais žmonėmis –
Tikinčiais į Jo auką
Ir prisikėlimą,
Nes Jis prisikėlė sekmadienį...

Žilvinas Žižiūnas

RENGINIAI

**Vilniaus evangelikų reformatų
Parapijos namuose:**
Pylimo 20-13

pirmadieniais ir antradieniais
18 val.

Biblijos studijos,
Veda Rima Lahayne

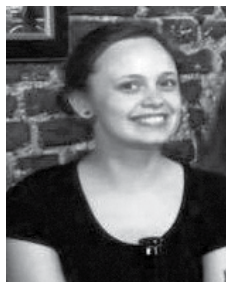
trečiadieniais 17.45 val.,
**Reformatų choro Giesmė
repeticija,**
vadovė Gražina Petrauskaitė

ketvirtadieniais 18 val.,
**Heidelbergo katekizmo
studijos,**
veda krt. Holger Lahayne

Kiekvieną paskutinį mėnesio
penktadienį, 18 val.,
Reformatų forumas:
paskaitos įvairiomis temomis

Vilniaus evangelikų reformatų parapija

Sveikiname

Lietuvos evangelikų reformatų
jaunimo draugijos pirmininkę,
parapijos seniūnę
AUSTĖJĄ VERBICKAITĘ,
švenčiančią jaunatvišką 25-ąją Gimtadienį!

*Te Tavo gyvenimo kelią apšviečia Jėzaus Kristaus mokslas,
te Tave laimina ir globoja Viešpaties meilė!*

Vilniaus ev. reformatų parapija

Sveikiname

parapijietes,
atšventusias 75-mečio Jubiliejus:

**RITĄ VIEDERYTĘ-ŽVIRGŽDIENĘ,
BIRUTĘ ŠERNAITĘ-BARAUSKIENĘ,
EDITĄ TUNKŪNAITĘ-KORŠUNOVĄ!**

*Linkime sveikatos, energijos, optimizmo
ir Viešpaties vedimo šiame gyvenimo kelyje!*

Vilniaus ev. reformatų parapijos seniūnų taryba

LIETUVOS EVANGELIKŲ REFORMATŲ JAUNIMO DRAUGIJA RADVILA

liepos 27 - rugpjūčio 3 dienomis
Krikščioniška vaikų vasaros stovykla
Daugiau: www.radvila.lt

LAIDA EVANGELIKAMS

KELIAS

„LRT Plius“ kanalu
sekmadienį 8.30 val.,

laidos kartojimas
penktadienį 18.00 val.

Laidos redaktorius
Tomas Pavilanskas-Kalvanas,
el.p. tomaspaka@gmail.com
mob. tel. 8 676 05538

Leidinio spaudos rėmėjas

Birbinių g. 4a, LT-02121, Vilnius
tel.: +370 5 2627585
mob.tel.: +370 655 24403
Linksmoji g.5, LT-02041, Vilnius
tel.: +370 5 2639004
mob.tel.: +370 652 11944

www.klion.lt

Laiškus redakcijai galite rašyti:

Pylimo 20-13, Vilnius,
Vilniaus ev. reformatų parapijos raštinė,
el.p. dalija.gudliauskiene@gmail.com

Parėngė Dalija Gudliauskienė,
tel. 8 685 74 951

Redagavo, spausdino
Genovaitė Mikalajūnienė,
Damian Finer

Leidėjas:

Vilniaus ev. reformatų parapija
Tiražas 100 egz.

Leidėjai straipsnius taiso ir trumpina
savo nuožiūra

Laikraštis platinamas už auką.
Leidžiamas tik iš surinktų aukų.